

VII) Ekonomik Küreselleşme: Neoliberal Dönüşüm, Öncesi ve Sonrası-2

Kapitalizm, tarihsel olarak sermayenin (para, kredi, mal) temel üretim aracını, sınırsız sermaye birikiminin ise, temel ekonomik yasayı oluşturduğu bir üretim biçimidir. Bu özellikleri ile, sermaye birikimin giderek arttığı uzun gelişim dönemlerinin bir krizle sona erdiği ve her kriz sonunda, yeni bir birikim stratejisi ile farklı bir kapitalist yükselme döngüsünün başladığı uzun tarihsel dönemleri olmuştur. Birikim stratejisi ne demektir? Birikim stratejisi, çeşitli ekonomi dışı gerekliliklerle birlikte, bir bütün olarak belirli bir ekonomik büyüme modelini tanımlar. Bu modelin uygulamaya konması için, gerekli olan gerekli stratejinin genel adıdır. Her bir birikim stratejisi, kapitalizmin uzun tarihi boyunca, belirli bir hegemonik sınıfın kontrolü altında yürütülmüştür. Bu çerçevede, kapitalist birikim stratejilerini ve bu stratejileri uygulayan egemen sınıfların niteliklerini tarihsel olarak şöyle sınıflandırırız:

1775-1875 Kapitalizmin rekabet aşaması: Bu dönem sanayi burjuvazisinin ekonomik ve politik hegemonyası ile karakterize edilir. Bu serbest piyasacı dönem, İngiltere'nin ekonomik ve emperyal gücü ile serbest ticaretin kurallarını uygulattığı dönemdir. Kapitalizmin serbest rekabetçi ekonomik düzenine siyasal liberalizm eşlik eder. 1875 yılı, kapitalizmin tarihinde bir dönüm noktası olarak görülür; çünkü bu tarihten itibaren İngiltere ekonomik düşüşe geçer, serbest rekabetçilik ekonomik bunalıma girer ve tekelleşme başlar. Kapitalist ülkeler giderek artan bir hızla ekonomik korumacılığa yönelmeye başlarlar. Bu nedenle bu tarih, kapitalizmin tekelci aşamasının ve devlet müdahaleciliğinin başlangıcı olarak kabul edilir.

1875-1975 Tekelci Aşamanın Müdahaleci Dönemi: Daha çok finans sermayesinin hegemonyası altında, devlet müdahaleciliğinin farklı düzeylerinin ve biçimlerinin uygulandığı, korporatist kalkınma modelinin hâkim olduğu bir dönemdir.

1975 Sonrası Neoliberal Model: Yine finans sermayesinin hegemonyası altında yürütülen, devletin düzenleyici bir rol ile yeniden yapılandırıldığı (**new constitutionalism**) neoliberal büyüme dönemi. Bu döneme damgasını vuran gelişme, ABD liderliğindeki merkez kapitalist devletlerin, küresel ölçekte, **Washington Uzlaşması** adını verdikleri bir dizi ilkeyi, krizi aşma amacı doğrultusunda küresel ölçekte hâkim kılmalarıdır. Bu temel ilkeler neoliberal modelin

de temel özellikleridir ve yukarıda değinilen teknolojik dönüşümler sayesinde hayata geçirilebilmişlerdir. Diğer bir deyişle, halen içinde bulunduğumuz ve yeni bir kriz aşamasını deneyimlediğimiz neoliberal model, bu temel ilkelerin, teknolojik alandaki dönüşümler sayesinde uygulanabilmesiyle ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla küreselleşmeyi anlamaya çalışırken, teknolojik dönüşüm ve kapitalist kriz odaklı analizleri bir arada ele almak gerekir.

Bu temel ilkeler nelerdir:

- 1) Üretimin uluslararasılaşması: Azalan karlar sorununa karşı, üretim maliyetlerinin düşürülmesi amacı ile, özellikle emek maliyetlerinin düşürülebilmesi için, üretimin emeğin en ucuz olduğu bölgelere kaydırılması. Büyük şirketlerin her malı, özellikle emeğin ucuz olduğu güney ve orta Asya'ya kaydırmaları; aynı anda üretimin esnekleştirilmesi.
- 2) Özelleştirme ve deregülasyonlar: Kamusal ve ortak mülkiyet varlıklarının özel mülkiyete devri, ekonominin geniş sektörlerinde sermaye lehine düzenleme dışılaştırma; devletlerin rekabet gücünü temel ölçüt olarak tanımlayıp, sosyal güvenlik ve kamu harcamaları alanlarından giderek çekilmesi.
- 3) Finansal serbestleşme: Finansal sermayenin küresel serbestleşmesinin sağlanması ve özellikle çevre ülkelere borç olarak yönlendirilmesi, bu yolla, sermaye getirilerinin oldukça arttırılması.

Bu yeni ilkelerle amaçlanan tekrar ideal karlılık ve sermaye birikimi hızının elde edilmesi; bu arada da genel olarak ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesiydi. Castells'in belirttiği gibi, kalkınma modelleri, emeğin artı değer seviyesini ve kalitesini belirleyen düzenlemelerdir. Bir ekonomik düzenin üretim biçimi, nasıl artı değer ürettiği ile tanımlanır. Örneğin tarımsal kalkınmada artı değer üretildiği ve sermaye birikiminin sağlandığı üretim biçimi tarımdır. Endüstriyel kalkınmada artı değer fabrikalarda, sanayide üretilir ve sermaye birikimine dönüşür. Enformasyonel kalkınmada ise, üretkenliğin temel kaynağı bilgi üretme, bilgi işleme ve iletişimidir. Enformasyonalizmde, üretimin çerçevesini çizen, bu üretimi artı değer elde edilecek şekilde mümkün kılan bilgi ve enformasyon takibidir. Bugünkü ekonomi ve toplum düzeni, know-how, patentler, telif hakları, çip teknolojisi, internet sayesinde mümkün olan hızlı para transferi, reklam, imaj ve göstergelerle talebin oluşturulması, üretimin bilgisayarlaşması, 24 saat işleyen ve bilgiden çok algıları satın alan finans piyasaları

ve hiç durmayan ticaret ilişkileriyle biçimlenmektedir. Bu yeniden yapılanmış bir kapitalizmdir. Sermaye birikiminin biçimi, mekânı ve hızı değişmiştir. Dolayısıyla, enformasyonel kapitalizmde, ekonomik aktörler, arz-talep yasalarını değil, enformasyon ağlarında taşınan bilgiyi almak ve takip etmek zorundadırlar. Çünkü sermaye birikimi, enformasyon ağlarına dayalı, küresel finans piyasalarında gerçekleşmektedir. Bu dönüşümde devletler ana aktörlerdir; kuralları koyan ve yaptırım sağlayan siyasal iradedirler. Sermayenin küresel olarak yayılmasına izin veren hükümetlerdir. Diğer yandan ekonominin iki temel ayağı, sermaye ile emek arasındaki ilişkiler de radikal olarak değişmiştir. Castells'e göre, emek bütünlüğünü yitirmekte, parçalanmakta, siyasal olarak güçsüzleşmekte; diğer yandan da, farklı sektörlerdeki çıkarları birleştiren, küresel düzeyde bütünleşen bir sermaye ağı ortaya çıkmaktadır.

Günümüz dünyasında siyasal ve kültürel alanlardaki dönüşümleri belirleyen büyük ekonomik dönüşüm bu çerçevede anlayabileceğimiz bir dönüşümdür. Neoliberal ekonomik dönüşüm, birçok yazara göre ekonomik refah üretmediği gibi, küresel ölçekte toplumsal eşitsizlik, yoksullaşma ve dışlanmayı kronikleştiren; aynı zamanda da gezegen çapında çevresel yıkıma yola açan bir model olmuştur.